

Preot dr. Horia Dumitrescu

**STAT ȘI BISERICĂ ÎN ȚARA
ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA
ÎN SECOLELE XIV- XV**

Preot dr. Horia Dumitrescu

**STAT ȘI BISERICĂ ÎN ȚARA
ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA
ÎN SECOLELE XIV- XV**

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte
† **CALINIC**
Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului

**Editura Universitaria
Craiova, 2019**

Referenți științifici:

Pr. prof. univ. dr. Ioan Stancu

Universitatea din Pitești

Conf. univ. dr. Constantin Augustus Bărbulescu

Universitatea din Pitești

Copyright © 2019

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUMITRESCU, HORIA

**Stat și Biserică în Țara Românească și Moldova
în secolele XIV- XV /**

Horia Dumitrescu. – Craiova : Universitaria, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1528-1

Motto: *„Neînțelegerea prezentului se naște în mod fatal din ignorarea trecutului, fără să uităm nici faptul că trebuie în același timp să înțelegem trecutul prin prezent”.*

Marck Bloch

LISTA ABREVIERILOR

an	anul
art. cit.	articol citat
Acad.	Academician, Academie
arhim.	arhimandrit
coord.	coordonator
d. Hr.	după Hristos
doc.	document
Ed.	Editură
ed.	ediție, editor, editat
F.	fond
fasc.	fascicol
fig.	figură
jud.	județ
nr.	număr
op. cit.	operă citată
p.	pagină
pr.	preot
rev.	revistă
ș.a.	și alții
trad.	tradus, traducere
vol.	volum
AAR	Anuarul arheologic din România
AARMSI	Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, București

AIIAI	Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
AIIN	Anuarul Institutului de Istorie Națională
AO	Arhivele Olteniei, Craiova
AAR	Analele Academiei Române
AB	Altarul Banatului
BCM	Buletinul Comisiunii Monumentelor
BMI	Buletinul monumentelor istorice
BOR	Biserica Ortodoxă Română, București
BIP	Buletinul instrucțiunii publice, București
<i>Călători străini...</i>	<i>Călători străini despre Țările Române</i> , ed. de Maria Holban, Maria Matilda Andreescu Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, vol. I, II, III, București, 1968-1971
Cercet. Lit.	Cercetări literare
CvL	Convorbiri literare
D.A.I.N.C.	Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
D.R.H., A, B, C	Documenta Romaniae Historica: A, Moldova, B, Țara Românească, D, Relațiile între țările române
D.I.R., A, B	Documente privind istoria României: A, Moldova, B, Țara Românească
FHDR	Fontes Historiae Daco-Romanae, București
GB	Glasul Bisericii, București
Hurmuzaki,	Hurmuzaki, E., <i>Documente</i>

Documente...	<i>privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. I-XXI, București, 1876-1942</i>
Iorga, Studii ...	<i>Iorga, Nicolae, Studii și documente cu privire la Istoria Românilor, vol. VII, București, 1904.</i>
MCMA	Materiale si cercetări arheologice
MI	Magazin Istoric, București
MO	Mitropolia Olteniei, Craiova
MMS	Mitropolia Moldovei și Sucevei, Suceava
Ort.	Ortodoxia, București
RdI	Revista de Istorie, până în 1990 <i>Revista istorică</i> , București
RC	Revista Catolică
REB	Revue des Etudes Byzantines, Paris
RIR	Revista istorică română, București
RMMMIA	Revista muzeelor si monumentelor. Seria Monumente istorice și de artă, București
RRH	Révue roumaine d'histoire, București
SAI	Studii și articole de istorie, București
SCI	= Studii și cercetări istorice, București
SCIA	Studii și cercetări de istoria artei, București
SCIV	Studii si cercetări de istorie veche, București
SCIVA	Studii si cercetări de istorie veche

SMIM	si arheologie, București Studii si materiale de istorie medie, București,
SFL	Studii de folclor și literatură, București
ST	Studii Teologice, București
Studii	Studii, Revista de Istorie, București
SCJ	Studii și cercetări juridice, București

GLOSAR

ABSIDĂ - Încăpere semicirculară destinată altarului în bazilicile creștine

AFURISENIE – excomunicare

ANAHORET (din greacă: αναχωρητης – „pustnic”, „sihastru”, „ascet”, „solitar”) – călugăr eremit, sihastru care trăiește retras într-un schit singuratic, izolat de viață de obște a mănăstirii.

APOCRISIAR – ambasador bisericesc

ARHIMANDRIT - Titlu dat starețului unui mănăstiri mari sau unor călugări cu slujbă înaltă pe lângă o episcopie; persoană care are acest titlu

ARHONTE, ARHONDAR – călugărul care administrează un arhondaric, adică apartamentele rezervate oaspeților în mănăstire

BAZILICĂ – Tip de edificiu roman civil, servind ca spațiu de întrunire, comercial sau ca loc pentru ședințele tribunalului. Constă dintr-o sală dreptunghiulară prevăzută în axul uneia dintre latură cu o absidă proeminentă. Începând cu secolul IV după Hristos, bazilicile au început să fie folosite în calitate de biserici creștine, absida fiind mutată de pe latura lungă pe latura scurtă, estică a clădirii, unde ea adăpostește altarul.

CĂLUGĂR – din greacă καλόγερος, termen alcătuit dintr-un adjectiv καλός – „bun”, „frumos” și un substantiv γέροντας – „bătrân” – călugăr. Teologi români traduc acest

termen ca „bătrân blând”, „omul pocăinței”, care duce un mod de viață îmbunătățit

CHINOVIE sau CENOBIT – (din greacă: κοινοβιον – „ trăire în comun”, „viețuire în comunitate largă”, în slavă: „общезитие”) – mănăstire în care viața călugărilor este comunitară: nu au avere personală, muncesc împreună, mănâncă la trapeză și au ca locuință o chilie în incinta mănăstirii; ei sunt subordonați starețului care se îngrijește de toate problemele comunității monahale pe care o conduce

CITET - anagnost, cititor, slujitor bisericesc care citește texte religioase în timpul serviciului divin.

CORNIȘĂ - Element arhitectural ieșit în consolă față de planul exterior superior al zidului unei construcții.

DICHIU – Administrator al bunurilor unei mănăstiri; econom.

EGUMEN - Superior al unei mănăstiri de călugări ortodocși. Erau numiți de episcopi (începând cu Miron Barnovski, 1627, de călugării înșiși) și prezentați domnului de marele sfetnic sau logofăt. De la constituția lui Constantin Mavrocordat (1734) au fost desemnați de mitropolit și confirmați de domnitor.

EXARH – Arhiereu sau persoană desemnată de acesta pentru controlul mănăstirilor

EPITAF - Inscripție funerară, în versuri sau în proză, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală; *p.ext.* placă cu o inscripție funerară

FEUDĂ - moșie, domeniu, provincie pe care vasalul o primea în stăpânire de la seniorul său, în schimbul anumitor obligații, și pe care o lucra cu țărani iobagi

GROPNIȚĂ - 1. Termen generic pentru spațiul rezervat într-o biserică mormintelor. 2. În arhitectura medievală din Moldova, încăpere cu destinație exclusiv

funerară (pentru ctitori), plasată între naosul și pronaosul bisericilor de mănăstire.

IDIORITMIE - (din greacă: ιδιορρυθμία – „particularitate”, în slavă: „особножителство”) – organizare monahală în care călugării duc o viață liberă, dispun de avere personală, gospodării proprii (case, grădini etc.), așezate în preajma bisericii mănăstirii, dar în afara incintei. Deși din punct de vedere material sunt independenți, călugării cu organizare idioritmă trăiesc totuși în comunitate pe perioada slujbelor la biserică. În astfel de mănăstiri se află un stareț conducător care veghează la buna desfășurare a disciplinei și a împlinirii îndatoririlor față de biserică a monahilor din mănăstirea respectivă.

IGHEMON – stăpân; domn, domnitor, ocârmuitor, guvernator, dregător;

ISIHASHM – (din greacă: ήσυχία – „liniște”) – disciplină ascetică de origine monastică (sec. IV-V), care s-a organizat în secolele XIII-XIV ca o mișcare de renaștere spirituală și teologică propriuzisă, prin introducerea „Rugăciunii lui Iisus” ca metodă de a produce o stare de concentrare și de pace lăuntrică, în care sufletul ascultă și se deschide lui Dumnezeu. Această practică este cunoscută din vremuri vechi în Athos, unde călugări athoniți duceau o viață de pusnici, în tăcere, în *asceză* aspră și viață *mistic-contemplativă*, de unde și denumirea de isihasți. Pentru a ajunge la această trăire se folosea o anumită poziție a corpului și se rostea continuu rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine (păcătosul)!”. Isihasmul a fost definit ca doctrină a Bisericii de Rasarit, la Sinodul din 1531, ținut la Constantinopol.

LAVRĂ – (din greacă: λαύρα – „mănăstire mare”) – denumirea celor mai mari mănăstiri de bărbați sau adunarea mai multor mănăstiri, schituri, chilii și a călugărilor în jurul unei biserici mari. De obicei, aceste comunități sunt în subordine directă a patriarhului.

MARTIR - Persoană care a avut de îndurat suferințe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale

MĂNĂSTIRI ÎNCHINATE – mănăstiri pe care în Evul Mediu domnii din Moldova și din Țara Românească le subordonau (închinate) unor centre monastice, aflate pe un teritoriu care se supunea direct Porții. Erau permanent susținute material de domni. Multe mănăstiri din Moldova și Muntenia erau închinat Sfântului Munte Athos, patriarhiilor din Orientul Ortodox. Alexandru Ioan Cuza a anulat statutul de M.Î., folosind venitul lor pentru consolidarea economică a României moderne.

METOC sau METOH – denumire dată unei mănăstiri, subordonate altui locaș monastic. Se mai numea și proprietate imobiliară a mănăstirilor.

NAVĂ – Parte a unei biserici de plan dreptunghiular, cuprinsă între sanctuar și intrare. Acest spațiu poate fi unitar, în cazul unei biserici - sală, sau compartimentat: în cazul unei basilici. În cazul bisericilor ortodoxe nava este compartimentată de obicei în *naos*, *pronaos* și uneori, *prtvor* (sau *exonartex*). Denumirea de *navă* este legată de imaginea simbolică a bisericii - corabie, de aici derivând folosirea termenului de "navă" pentru desemna o biserică ortodoxă de plan dreptunghiular (fr. *nef*, it. *navata*).

PANTOCRATOR – s.n. Icoană pictată în bisericile ortodoxe pe bolta naosului, care reprezintă pe Iisus Cristos ca împărat al lumii; *p. ext.* cupola de deasupra naosului, unde se află această icoană